

Турянский Ю.И. Налоги как источник формирования бюджетных поступлений государства

Определена роль и место бюджета в финансовой системе общества. Раскрыта экономическая природа бюджета, обоснована растущая его роль в обеспечении и регуляции макроэкономических пропорций в нестабильных условиях. Охарактеризованы методы, виды и источники формирования государственных доходов, раскрыто значение в этом процессе налогов. Определены и систематизированы основные принципы построения налоговой системы и очерчены приоритетные направления реализации системных реформ для обеспечения равновесия бюджетных доходов и расходов.

Ключевые слова: государственный бюджет, доходы, расходы, источники формирования доходов, налоги, налоговая система.

Turiansky Yu.I. Taxes as source of forming of budgetary receipts of the state

Certainly role and place of budget in the financial system of society. Economic nature of budget is exposed, grounded growing his role in providing and adjusting of macroeconomic proportions in unstable terms. Methods, kinds and sources of forming of state profits, are described and a value in this process of taxes is exposed. Certainly and basic principles of construction of the tax system and outlined priority directions of realization of system reforms are systematized for providing of equilibrium of budgetary profits and charges.

Keywords: the state budget, profits, charges, sources of forming of profits, taxes, tax system.

УДК 336.13

*Доц. Р.С. Филипів, канд. екон. наук –
Львівська державна фінансова академія*

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПАРАМЕТРИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто базові аспекти функціонування і розвитку підприємницького середовища в Україні. Зокрема подано дефініції основних категорій, які використовуються у межах економічної характеристики підприємництва, розкрито державні регуляторні процедури, що застосовуються у площині правового регулювання підприємницької діяльності, наведено основні напрямки та пропозиції щодо стимулювання розвитку підприємництва як провідного напрямку економічної активізації населення.

Ключові слова: підприємництво, малий та середній бізнес, державне стимулювання, розвиток підприємництва, суб'єкти господарювання, підприємницьке середовище.

Постановка проблеми. Підприємництво – це найбільш економічно креативний сектор національної економіки. Саме від нього напряму залежить міць національного господарства держави, а відтак добробут громадян та економічна безпека країни загалом. У сфері підприємництва знаходять зайнятість мільйони людей, виробляється лівова частка валового внутрішнього продукту, справляються великі обсяги податкових платежів.

Підприємництво як спосіб економічної активізації населення спроможне чинити позитивний вплив на господарство країни у багатьох аспектах. По-перше, зайнятість населення у сфері підприємницької діяльності забезпечує мінімізацію соціальних виплат із безробіття, а відтак економію бюджетних коштів, по-друге, суб'єкти господарювання створюють робочі місця, що продовжує позитивний ефект першого наведеного аспекту, по-третє, підприємницька діяльність – це джерело податкових та інших надходжень до бюджетів і цільових фондів, про що вже

говорилося раніше. Зазначимо і те, що підприємництво – це основа економічного розвитку населення, покращення його добробуту, створення середнього економічного прошарку, який вважають найбільш прогресивним у контексті суспільного поступу держави, гарантування її політичної та економічної безпеки. З усього видно, що дослідження підприємництва як соціально-економічної категорії сьогодні потрібно розглядати через призму безальтернативної актуальності, яка диктується динамікою суспільного розвитку та вимогами державного протекціонізму у космополітичній моделі світогосподарських відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку підприємницького середовища в Україні завжди перебували у центрі уваги науковців. Цій тематиці присвячений науковий доробок багатьох учених-економістів, таких як А. Касич, Б. Карпінський, В. Корнєєв, І. Манцуров, О. Рудченко, О. Чмир, П. Буряк, С. Дрига та інших. У наукових працях із підприємництва можна знайти висвітлення практично усіх ділянок економічних відносин, які реалізуються у процесі бізнесу та господарювання. Проте, зважаючи на швидку зміну економічних умов і тенденцій, підприємницька сфера потребує розроблення та впровадження сучасних найбільш дієвих та адаптованих до мінливого економічного середовища механізмів правового регулювання й фінансово-економічного стимулювання.

Мета і завдання статті. Метою цієї роботи є обґрунтування пропозицій щодо удосконалення системи державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні з метою створення належного економіко-правового підґрунтя для повноцінної реалізації підприємницької ініціативи громадян і прогресування позитивних тенденцій функціонування національної економіки.

Серед основних завдань дослідження варто виділити висвітлення діючих норм законодавства щодо державного регуляторного забезпечення малого та середнього підприємництва в Україні; ідентифікацію найбільш пріоритетних напрямів ескалації підприємницького поступу; розроблення науково-практичних методик стимулювання перспективних векторів підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи структуру підприємницького сектору національної економіки, варто зазначити, що найбільшої підтримки з боку держави потребує малий та середній бізнес, на який покладається доволі важливе завдання – створення умов для добросовісної конкуренції та забезпечення введення в дію додаткових робочих місць. Відомо, що сьогодні у вітчизняній економічній системі, якщо брати до уваги великий бізнес, особливої підприємницької демократії не спостерігається. По суті, у кожній із галузей чи сфер економічної діяльності функціонує незначна кількість великих суб'єктів господарювання. Виходячи із цього, цілком прогнозованою є можливість економічної змови, наслідком чого є олігопольний економічний сценарій, який призводить до ескалації цін та деструктивного характеру поступу галузі. Зрештою, такий розвиток подій сьогодні має місце у більшості сфер національної економіки.

Натомість сектор малого підприємництва характеризується вищим рівнем конкурентної боротьби, що безперечно несе у собі істотний позитив, адже не призводить до деформації ринкової кон'юнктури. Іншим позитивом малого підприємництва є його безпосередній вплив на формування середнього класу населення за економічною ознакою. Усе викладене вище засвідчує істотну актуальність та економічну доцільність створення та введення дієвих механізмів держав-

ного стимулювання малого підприємництва у розрізі фіскальних, адміністративних і фінансово-кредитних важелів [3].

Формування та розвиток національного підприємництва значною мірою залежать від створення відповідної правової бази, яка стимулювала б підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію. Малий і середній бізнес – це створення нових робочих місць, а також альтернатива найманій праці, що особливо актуально під час кризи, це розвиток конкуренції, оскільки в деяких сферах дрібні підприємці можуть суперничати з великими компаніями, коректуючи цим самим ціни на товари, розвиток малого й середнього бізнесу дуже важливий з погляду диверсифікованості структури економіки й підвищення її конкурентоспроможності. На жаль, саме маленька частка сегмента малого і середнього бізнесу у ВВП (в Україні становить 11,4 %) свідчить про те, що держава не надає достатнього рівня підтримки підприємцям, отже, не сприяє формуванню й зміцненню середнього класу.

Мале і середнє підприємництво є важливим фактором розвитку економіки України, та й вихід з економічної кризи пов'язаний, передусім, з розвитком саме таких форм господарювання, тому необхідно вирішити перелік питань правового забезпечення для відновлення позитивної динаміки соціально-економічних показників розвитку малого та середнього підприємництва. Ключове значення для підвищення ефективності функціонування малих підприємств (підприємців) в економіці країни має створення гідних умов для їхнього існування, що стане можливим унаслідок інноваційної перебудови економічної системи.

Підприємництво виконує особливу функцію в економіці і національному господарстві, змістова сутність якої зводиться до оновлення економічної системи, створення інноваційного середовища, що спричиняє руйнацію традиційних структур і відкриття шляху до перетворень, зрештою стає тією силою, котра прискорює рух економіки по шляху ефективності, раціоналізації, бережливості та постійного оновлення. До малого й середнього бізнесу можна прирахувати більш 90 % підприємств, зареєстрованих в Україні, але реальний внесок цих підприємств у ВВП – близько 11 % (дані дослідження Укрсиббанку). У Європі цей показник вищий у кілька разів: у Польщі ця категорія підприємців дає до 50 % ВВП, у Данії, наприклад, суб'єкти малого бізнесу щорічно створюють 80 % національного продукту, в Італії – 60 %, а середній внесок таких підприємств у ВВП по всій Західній Європі – 63-67 %.

Лєвова частка українських малих і середніх підприємств працюють або в сфері торгівлі, або в сфері надання послуг. Діяльність, пов'язана з розвитком інновацій, менш популярна серед підприємців. Труднощі виникають через наявну в країні систему стандартизації, яка потребує додаткових коштів на складання технічних характеристик продукту, що стане базою для створення новачії. Друга проблема, що гальмує розвиток малих і середніх підприємств – це економічно небезпечна податкова політика, що проведена в нашій країні. Вона йде врозрід із встановленою у світі практикою й сучасними світовими тенденціями розвитку економіки. Наступна причина – небажання підприємців розвивати виробництво, незахищеність від політичної й економічної нестабільності. Представники малого та середнього бізнесу у своїй діяльності наштотвхуються практично на ті ж ризики, що й будь-яке велике підприємство, при цьому їхня захищеність від таких ризиків фактично набагато менша.

Таким чином, режими активізації розвитку підприємництва можуть бути систематизовані у такі групи: організаційно-правові, фінансові, економічні і соціальні. Проте найголовнішою передумовою становлення та розвитку підприємництва є формування правової бази. Законодавство в сфері підприємництва має створити єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за повнотою нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності. Для успішного розвитку підприємництва необхідно створити ефективну правову платформу його функціонування, забезпечити належним чином юридичне закріплення прав та постійне правове забезпечення з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємництва, сприяє його розвитку. Економіко-правове регулювання підприємництва має забезпечувати свободу конкуренції між підприємцями, зокрема як захист їх самих, так і споживачів від будь-яких проявів монополізму та недобросовісної конкуренції; гарантувати всім підприємцям рівні права та створювати рівні можливості для доступу і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних та природних ресурсів; гарантувати недоторканість майна та забезпечувати захист прав власності підприємця; впроваджувати стимулювальну податкову та фінансово-кредитну політику; стимулятивну інноваційну діяльність за допомогою цільових субсидій, податкових пільг, цільових кредитів; створити сприятливе правове середовище для розвитку різноманітних форм операційних зв'язків та самоорганізації суб'єктів підприємництва.

Сьогодні вкрай необхідно зосередитися на аспектах формування та вдосконалення дієвих правових механізмів розвитку підприємництва. Вирішення його наявних проблем потребує докорінної переорієнтації профільної державної політики [4]. Водночас дуже часто питання лібералізації нормативно-правового поля для суб'єктів малого та середнього підприємництва пригальмовуються потужним політичним лобі з боку промислових груп і представників великого бізнесу, які таким чином намагаються уникнути добросовісної конкуренції та забезпечити себе від потенційної можливості втрати певного сегменту ринку внаслідок успішної виробничо-господарської діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Зауважимо, що в Україні прийнято низку законодавчих документів, які юридично декларують готовність держави забезпечувати повне сприяння підприємницькому поступу, насамперед представників малого та середнього бізнесу. До таких актів національної правової системи варто віднести Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні", у якому законотворець подає базові аспекти діяльності держави (органів державної влади) у сфері стимулювання мікропідприємництва [1]. Зокрема, метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

- 1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;
- 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування добросовісного конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;
- 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Що ж до принципів державної підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу, то основними серед них є:

- 1) ефективність підтримки малого і середнього підприємництва;
- 2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва;
- 3) забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики у зазначеній сфері;
- 4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;
- 5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;
- 6) відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;
- 7) доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні", окрім іншого, виділяє також і конкретні напрями державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні:

- 1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;
- 2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;
- 3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних і регіональних потреб;
- 4) забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;
- 5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;
- 6) гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
- 7) сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;
- 8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 9) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Висвітливши законодавчо-правове й теоретико-методологічне підґрунтя державного стимулювання розвитку підприємництва в Україні, зауважимо, що на практиці більшість норм національного правового поля у сфері підтримки підприємницької діяльності мають виключно декларативний характер. Натомість сьогодні бізнес, особливо малий і середній, потребує реалізації конкретних дій, спрямованих на вирішення найбільш злободенних проблем. Зокрема, серед таких ми виділяємо обтяжливий характер вітчизняної податкової системи, відсутність дієвих механізмів кредитування мікропідприємництва, розгалужену адміністративну систему тощо [2].

Що стосується питань, пов'язаних із податковим регулюванням малого та середнього підприємництва, то тут варто говорити у двох площинах. Перша із них стосується застосування податкових інструментів, себто податків, зборів (обов'язкових платежів), друга – параметрів діяльності податкових органів. Насправді в Україні малий бізнес має гіпотетичні можливості для розвитку виключно у межах спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Запровадження та функціонування згаданої системи потрібно вважати заходом порятунку малого та середнього підприємництва, адже вона по-перше, істотно обмежує податкове навантаження на суб'єктів господарювання, а по-друге, слугує певною захисною формою. Останню тезу можна пояснити тим, що дуже часто господарюючі одиниці "єдиники" включаються до когорти тих підприємницьких структур, до яких податкові органи ставляться без притаманної їм упередженості. На відміну від спрощеної, загальна система оподаткування характеризується як більшим податковим навантаженням, так і більш прискіпливою увагою зі сторони органів стягнення, яка дуже часто трансформується у неправомірні та дискредитаційні діє податківців.

Іншою проблемою є недосконалість кредитного ринку. По суті нині в Україні відсутні доступні механізми фінансово-кредитного посередництва, які давали б змогу суб'єктам малого та середнього бізнесу акумулювати позиковий капітал для власного розвитку. Кредитні ресурси є занадто дорогими, а кредитні умови є обтяжливими, що досить негативно позначається на формуванні перспектив господарського поступу представників дрібного та середнього підприємництва.

Останньою, зазначеною нами проблемою державного стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу є розгалужена адміністративна система [6, с. 220-224]. Діючі в Україні дозвільні, ліцензійні та інші механізми адміністративного характеру дуже часто вибивають можливі позитивні фінансові результати вже на стадії створення суб'єкта господарювання чи входження ним у якісно нові сегменти господарської діяльності. Надмірне адміністрування, окрім іншого, створює сприятливе підґрунтя для прогресування корупційних діянь, наслідки яких позначаються і на інших сферах національної економіки.

Висновки. Таким чином, реальними видами державної підтримки бізнесу в Україні мають бути:

- 1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;

- 4) надання кредитів, зокрема мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;
- 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій.

Література

1. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
2. Беляев О.О. Системно-економічна трансформація: теорія та практика здійснення в Україні / О.О. Беляев. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 236 с.
3. Беляев О.О. Економічна політика / О.О. Беляев, А.С. Бебело, М.І. Діба та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2007. – 424 с.
4. Буряк П.Ю. Інтегровані підприємницькі структури: перспективи розвитку в Україні / П.Ю. Буряк. – Л. : Вид-во "Логос", 2003. – 564 с.
5. Карпінський Б.А. Фінанси: термінологічний словник / Б.А. Карпінський, Т.Б. Шира. – К. : Вид. дім "Професіонал", 2007. – 608 с.
6. Данилейчук Р.Б. Основні напрями вдосконалення державного регулювання процесів інтеграції у галузі підприємництва / Р.Б. Данилейчук // Державне регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 220-224.

Фыльтив Р.С. Экономико-правовые параметры государственного стимулирования развития малого и среднего предпринимательства в Украине

Отражены базовые аспекты функционирования и развития предпринимательской среды в Украине. В частности поданы дефиниции основных категорий, которые используются в рамках экономической характеристики предпринимательства, раскрыты государственные регуляторные процедуры, применяемые в плоскости правового регулирования предпринимательской деятельности, приведены основные направления и предложения по стимулированию развития предпринимательства как ведущего направления экономической активизации населения.

Ключевые слова: предпринимательство, малый и средний бизнес, государственное стимулирование, развитие предпринимательства, субъекты хозяйствования, предпринимательская среда.

Fylypiv R.S. Economic and legal options public promotion of small and medium-sized businesses in Ukraine

The scientific article reflected the basic aspects of the operation and development of the business environment in Ukraine. In particular, the author presented the basic definitions of the categories used within the economic characteristics of the business are reported state regulatory procedures applied in the area of legal regulation of business, presented the main directions and suggestions for promotion of entrepreneurship as a leading direct economic revitalization of the population.

Keywords: entrepreneurship, small and medium businesses, government incentives, business development, business trade business environment.

5. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ

УДК 004.942

Проф. В.М. Теслюк¹, д-р техн. наук; викл. В.В. Береговський²; доц. П.Ю. Денисюк¹, канд. техн. наук; студ. Т.В. Теслюк¹

РОЗРОБЛЕННЯ СТРУКТУРИ ТА МОДЕЛІ ПІДСИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТЕХНІЧНИМ АВАРІЯМ ДЛЯ СИСТЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БУДИНКУ

Розроблено структуру підсистеми запобігання технічним аваріям для системи інтелектуального будинку за допомогою нейроконтролера. У процесі розроблення побудовано модель підсистеми на основі кольорових мереж Петрі. Наведено результати роботи – граф досяжності та описано основні сценарії роботи підсистеми запобігання технічним аваріям.

Ключові слова: мережа Петрі, нейроконтролер, інтелектуальний будинок.

Вступ. Сучасні вимоги та потреби населення до власного помешкання зумовили розвиток технічних засобів, що призвело до появи технологій інтелектуального будинку [1-3]. Сучасна система інтелектуального будинку охоплює такі підсистеми: освітлення, клімат-контролю, захисту, підсистема запобігання технічним аваріям та ін. [4-6]. Залежно від потреб споживачів та особливостей оточуючого середовища можливі різні варіанти реалізації зазначених вище підсистем. Така система містить мікроелектричні технічні засоби для збирання, опрацювання та впливу на оточуюче середовище (комп'ютери, мікроконтролери, давачі, актюатори, камери тощо). Забезпечення саме інтелектуальних рис створюється за допомогою відповідного програмного забезпечення. З кожним роком рівень інтелектуалізації таких систем постійно зростає. Тому застосування та розроблення нейроконтролерів для реалізації системи інтелектуального будинку є актуальним та своєчасним завданням.

1. Розроблення структури підсистеми запобігання технічним аваріям інтелектуального будинку. Інтелектуальний будинок є складною системою, яка контролює різноманітні процеси всередині будинку, такі як: клімат, освітлення, захист та інші. Крім того, у функції системи входить забезпечення цілісності та захисту будинку. Сучасні вимоги до інтелектуального будинку полягають в такому: вміти визначати небезпечні ситуації, сприяти вирішенню конфліктних ситуацій, захист будівлі загалом, інтелектуальне оброблення даних. Метою цієї роботи є розроблення та дослідження підсистеми запобігання технічним аваріям в інтелектуальному будинку.

Для прикладу, розглянемо одну з складових – кухню інтелектуального будинку. Для інших складових будівлі, можна використати подібні технічні рішення, або навіть простіші. Зазвичай, кухня має водо- та газопостачання, тому одними із основних проблем є людський фактор та проблеми із постачанням. Виходячи з можливих варіантів, можуть виникнути такі небезпечні ситуації:

¹ НУ "Львівська політехніка";

² Івано-Франківський НТУ нафти і газу, коледж електронних приладів